

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2026. № 3.

ISSN 2307-2156

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2026.3.19>

УДК 327.57

В. А. Гащук,

к. пед. н., слухач, Національний університет оборони України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9609-271X>

ЕВОЛЮЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДХОДІВ ЄС ДО РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ У СФЕРІ ОБОРОНИ ЄВРОПИ

V. Hashchuk,

PhD in Pedagogical Sciences,

Participant, National Defense University of Ukraine, Kyiv

THE EVOLUTION OF THE EU'S STRATEGIC APPROACHES TO RESPONDING TO THREATS IN THE FIELD OF EUROPEAN DEFENSE

У статті здійснено систематизацію основних етапів еволюції стратегічних підходів ЄС до реагування на загрози у сфері оборони Європи та визначити їх особливості. Зазначено, що процес еволюції стратегічних підходів ЄС до реагування на загрози у сфері оборони Європи, який було розпочато на початку XXI ст. досі знаходиться у стадії трансформації, і він в перспективі буде змінюватись залежно від зовнішніх впливів і внутрішнього розвитку (в тому числі в контексті подальшої інтеграції нових країн-учасниць).

Встановлено, що еволюційні етапи даної категорії включають, зокрема: 1) період 2003-2009 рр., пов'язаний із початком розвитку стратегічної культури та курсу ЄС у сфері оборони; 2) створення курсу на зміцнення позицій ЄС та посиленні інституціоналізації (2010-2021 рр.); 3) програмне визначення посилення заходів оборони та підвищення готовності до реагування на загрози (2021-2025 рр.); 4) створення стратегічних програмних документів, пов'язаних із переозброєнням та активізацією оборонної промисловості в контексті зростаючих загроз військового та гібридного характеру (з 2025 по нинішній час).

The article systematizes the main stages of the evolution of the EU's strategic approaches to responding to threats in the field of European defense and identifies their features. It is noted that the process of evolution of the EU's strategic approaches to responding to threats in the field of European defense, which began at the beginning of the 21st century, is still in the stage of transformation, and in the future it will change depending on external influences and internal development (including in the context of further integration of new member states). It is established that the evolutionary stages of this category include, in particular: 1) the period 2003-2009, associated with the beginning of the development of the EU's strategic culture and course in the field of defense; 2) the creation of a course to strengthen the EU's positions and strengthen institutionalization (2010-2021); 3) the programmatic definition of strengthening defense measures and increasing readiness to respond to threats (2021-2025); 4) creation of strategic program documents related to rearmament and activation of the defense industry in the context of growing threats of a military and hybrid nature (from 2025 to the present). It is noted that the presented stages of evolution of the EU's strategic positions regarding response to threats in the defense sector have developed taking into account the EU's integration into the global defense and defense industry arena, in the context of the positions of other global political actors (USA, China), the revision of the importance of the Russian Federation as a source of potential danger to Europe and within the framework of the NATO partnership.

It is determined that the current external influences in the field of security and defense, highly dependent on the partnership with the USA, indicate the importance of further optimization of the EU defense strategy and the need to implement joint actions to implement the programmatic aspects of the latest strategic document (White Paper on European Defense and the European Rearmament Plan - Readiness 2030).

It has been proven that the following areas may be among the next stages of the development of the EU defense strategy, namely: creating institutional, regulatory, organizational, personnel and training conditions to increase the efficiency of the defense industry and the cybersecurity sector at the level of the participating countries and in partnership with third countries (including Ukraine, Turkey, Moldova, Kazakhstan, etc.); attracting private investors to strengthen the financial potential of competitive industries in the defense industry; creating consulting centers in the territory of the EU member states regarding the optimal adaptation of common programmatic principles of development in the defense sector.

Ключові слова: *еволюція стратегічні підходи ЄС до реагування на загрози у сфері оборони, розвиток стратегічної культури, інституціоналізація, переозброєння та активізація оборонної промисловості, кібербезпека, Служба військового планування та проведення операцій, Стратегічний компас безпеки та оборони.*

Key words: *evolution of EU strategic approaches to responding to threats in the field of defense, development of strategic culture, institutionalization, rearmament and activation of the defense industry, cybersecurity, Military Planning and Conduct Service, Strategic Security and Defense Compass.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В ХХІ ст. виникли нові та дедалі складніші загрози у сфері оборони, які поширюються через кордони та сектори, що підкреслює необхідність тіснішої співпраці у сфері безпеки на всіх рівнях в ЄС. Міграційна криза, криза COVID-19, російська окупація АР Крим та частини

Донбасу, повномасштабне вторгнення РФ в Україну, напруженість відносин на рівні ЄС та США в період другого президентства Д. Трампа, війна на Близькому Сході (між Ізраїлем, США та Іраном), інші ймовірні події військового та гібридного характеру є загрозами у зазначеній сфері, які потребують використання ефективних заходів захисту та протидії, передбачених на стратегічному рівні. Нові реалії глобальної взаємозалежності міжнародних політичних акторів не залишають можливості залишатися осторонь від подій, які стосуються безпеки та оборони держави та наддержавних утворень (ЄС). Більшість країн ЄС (23 учасниці із 27) є також членами НАТО, що передбачає певні зобов'язання перед Північноатлантичним Альянсом. Відповідно, вказане є, як перевагою, так і загрозою для ЄС та країн-учасниць. Зміни зовнішнього середовища у сфері безпеки та оборони в бік більш загрозливого та непрогнозованого, характерного для останніх років, вимагає від ЄС створення адекватних стратегічних заходів реагування. ЄС здійснює політику у сфері оборони, намагаючись відповідати на існуючі виклики. Встановлення трансформацій стратегічного підходу ЄС в зазначеній сфері дасть змогу оцінити її адаптивність до змін та нових викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження основних стратегічних підходів у сфері оборони та протидію ключовим її загрозам здійснюється як на рівні програмних та аналітичних документів ЄС, так і в науковому середовищі. У дослідженнях Е. Балли [1], П. Коутракоса [9], О. Караза Легачі та К. Йордаче [4], Ж. Рейса [10], Д. Берчева [2], С. К'юза та Л. Федріго [5] висвітлено особливості основних етапів становлення стратегії безпеки та оборони ЄС в період з початку ХХІ ст. та до нинішнього часу. Є наукові роботи, пов'язані із визначенням проблемних аспектів стратегічних напрямів безпеки та оборони, встановлених на рівні відповідних програмних документів ЄС (праці М. Хойтінка та Х. Мюленхоффа [7], Н. Вітні [12], С. Блокменс [3]). Незважаючи на наявність наукових досліджень у вказаній сфері, актуальним залишається розкриття ключових аспектів еволюції стратегічних підходів ЄС стосовно реагування на загрози, що стосуються оборони.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета – систематизувати основні етапи еволюції стратегічних підходів ЄС до реагування на загрози у сфері оборони Європи та визначити їх особливості. Для вирішення даної мети встановлено низку **завдань**, а саме: визначення етапів еволюції стратегії ЄС стосовно реагування на виклики у галузі оборони; характеристика зазначених етапів відповідно до стратегічних програм ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Представлення еволюції підходів ЄС стосовно відповіді на загрози, що стосуються оборони, передбачає розкриття ключових положень програм та інших стратегічних документів у зазначеній сфері, які розроблялись та реалізувались у ХХІ ст. Для оцінки ефективності вказаних програмних стратегічних документів проведемо виявлення їх впливу на підвищення згуртованості країн-учасниць ЄС перед існуючими загрозами у секторі оборони.

Першим важливим етапом еволюції стратегічних підходів ЄС до реагування на загрози у сфері оборони Європи можна назвати період 2003-2009 рр., пов'язаний із початком розвитку стратегічної культури та курсу ЄС у сфері оборони. Розвиток зазначеного етапу пов'язують із 2003 р., коли була прийнята перша Європейська стратегія безпеки (ЄСБ), яку часто називають Документом Солани (Хав'єра Солани). Документ мав стратегічне значення для ЄС і забезпечив концептуальну основу для спільної зовнішньої та безпекової політики, яка згодом стала Спільною політикою безпеки та оборони. Європейська стратегія безпеки під назвою «Безпечна Європа в кращому світі» була, перш за все, відповіддю на політичний тиск у Європі, що виник після війни в Іраку 2003 року, і для цього вона мала зробити підсилити власні можливості ЄС щодо врегулювання криз після того, як дипломатична невдача викристалізувалася навколо вторгнення в Ірак, з одного боку, в Європі, а з іншого – між ЄС та США [10]. Однією з головних причин, чому ЄС був настільки розділений щодо Іраку, була саме відсутність стратегічного мислення щодо питань оборони. Європа вперше проаналізувала середовище безпеки ЄС та визначила ключові виклики безпеці та, відповідно, політичні наслідки для ЄС.

Ця перша Європейська стратегія безпеки мала амбітний геополітичний масштаб, заявляючи, що ЄС неминуче є глобальним гравцем і тому має бути готовим розділити відповідальність за глобальну безпеку та зробити внесок у побудову кращого світу. Це знаменує собою зростання ЄС як стратегічного гравця, який прагне сформувавши та донести свою амбіцію стати та бути визнаним як такий. Зазначена стратегія також мала та меті заохотити узгоджені колективні зовнішні дії.

Хоча автори ЄСБ чітко заявляють, що широкомасштабна агресія проти будь-якої держави-члена була мало ймовірна на період створення даного стратегічного документу, вони прямо наголошують, що Європа стикається з новими загрозами, які є більш різноманітними, менш помітними та менш передбачуваними. Останні, окреслені в документі як ключові, зводяться до: тероризму, розповсюдження зброї масового знищення, регіональних конфліктів, безгромадянства та організованої злочинності. Більше того, ЄСБ не лише перераховує загрози, але й висвітлює можливу взаємодію між ключовими загрозами та закликає до політичних наслідків нового середовища. Таким чином, стратегічний документ ЄС показує, що внутрішня та зовнішня безпека настільки взаємопов'язані, що їх неможливо розмежувати.

Окрім загроз, Європейська стратегія безпеки (ЄСБ) встановила принципи та чіткі цілі для просування інтересів безпеки ЄС на основі його спільних основних цінностей, таких як повага до свободи, демократії, рівності, верховенства права та повага до прав людини та гідності. Стратегія Європи базується головним чином на трьох цілях, які ЄС стверджує, що досягає для захисту європейської безпеки та основних цінностей [2]:

- вжиття заходів проти виявлених ключових загроз;
- розширення зони безпеки навколо ЄС, тобто побудова безпеки в сусідніх регіонах (Балкани, Близький Схід та Середземномор'я, Східна Європа та Південний Кавказ) шляхом поширення переваг соціальної та економічної співпраці як стабілізуючих факторів, а врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту визначено як стратегічний пріоритет для Європи;

- міжнародний порядок, заснований на ефективному багатосторонньому підході – у світі глобальних загроз, ринків та медіа безпека та процвітання Європи залежать від активної системи багатостороннього підходу. Виходячи з цього, ООН та трансатлантичне партнерство є ключовими інституціональними структурами в документі. Європейська стаття безпеки також підтверджує необхідність для ЄС проактивно брати участь на світовій арені та діяти у разі порушення правил.

За своєю природою, Європейська стратегія безпеки 2003 року не є ідеальним документом, але вона є важливим досягненням для ЄС у створенні власної, автентичної форми політики безпеки та оборони. Поряд із помітними позитивними намірами та досягненнями Європейської стратегії безпеки, слід зазначити, що існує чимало критики цього документа, яка зводиться до того, що породжує неоднозначність або що не знайшло в ньому місця.

До переліку критеріїв, яким ця стратегія не відповідає, можна вказати наступне:

1. Загальний характер документу, який дозволяє його віднести скоріше до категорії фундаментальних концепцій розвитку засад спільної політики у сфері безпеки та оборони, а не стратегій.

2. Нечіткість цілей та відсутність заходів реалізації стратегії. У контексті часу прийняття Європейської стратегії безпеки (ЄСБ) її метою було

заявити про амбіції ЄС стати глобальним гравцем та встановити концепцію міжнародних відносин, засновану на правилах, головним чином на гуманітарних стимулах [7]. Прагнення ЄС стати глобальним наддержавним об'єднанням чітко підкреслено в ЄСБ, але критика тут полягає в тому, що стратегія не визначає чітких політичних цілей, засобів та інструментів.

Через п'ять років після прийняття ЄСБ виникла низка причин, які лягли в основу перегляду стратегічного документа. Одна з них пов'язана з неоднозначністю в ЄСБ щодо конкретних результатів політики, що вимагало їх більш конструктивного розгляду. Інші причини, які спонукали держави-члени переглянути стратегію, пов'язані з низкою ключових подій, що відбулися як

всередині, так і за межами ЄС. Однією зі змін у ЄС є його розширення до двадцяти семи держав-членів, багато з яких не брали участі в розробці ЄСБ 2003 року. Що стосується зовнішнього виміру змін, то можна згадати зміну середовища безпеки, і зокрема Росію, яка зайняла більш наполегливу позицію в сусідньому регіоні. Ця позиція була посилена під час війни з Грузією в серпні 2008 року, що викликало велике занепокоєння у багатьох урядів ЄС.

Перегляд 2008 року не призвів до змін щодо існуючої стратегії безпеки, а також не призвів до розробки нової, а завершився лише звітом про впровадження Європейської стратегії безпеки під назвою «Забезпечення безпеки у світі, що змінюється», який був представлений Європейській Раді Хав'єром Соланою разом з Європейською Комісією. У звіті 2008 року [11], який стосувався аналізу результатів реалізації основних засад ЄСБ, автори спробували уточнити основні загрози європейській безпеці, оскільки події явно не відповідали сценарію Європейської стратегії безпеки 2003 року. Європа стикалася з дедалі складнішими загрозами та викликами, що прискорювалися глобалізацією, змінами сил та розбіжностями в цінностях [1]. Щоб відповісти на ці нові виклики, Європі довелося переглянути свою практику та продовжити пошуки нових підходів, оскільки виявлений спектр загроз та викликів її інтересам безпеки не зник, а став більш значним та складним.

Кульмінацією зазначеного етапу є підписання Лісабонського договору 2009 р., в рамках якого започатковано Спільну політику безпеки та оборони. Лісабонський договір, через положення у сфері Спільної політики безпеки та оборони, уточнює досягнення посиленої співпраці між відповідними державами-членами, зокрема, через постійну структуровану співпрацю [10]. Запропонованим рішенням для забезпечення необхідних європейських дій та узгодженості було створення посади Високого представника Союзу з питань Спільної зовнішньої та безпекової політики. Слід зазначити, що, незважаючи на те, що створення цієї посади в багатьох випадках передбачено Лісабонським договором, ця посада фактично встановлена Амстердамським договором, хоча назва дещо змінилася, а обов'язки змінилися. Європейська дипломатична служба

також робить внесок у ці дії, а також у положення про солідарність та взаємну оборону, які вже впроваджені на практиці, що каталізують спільні дії щодо низки загроз, таких як тероризм, катастрофи людського чи природного походження. Таким чином, Лісабонський договір вперше пропонує суттєві зміни у сфері Спільної політики безпеки та оборони, підкреслюючи необхідність розвитку загальних можливостей ЄС та можливостей для єдиного втручання на міжнародній арені для досягнення запропонованої мети. Водночас, Лісабонський договір надав ЄС необхідну правову основу для дій у відносинах з третіми країнами світу, отримавши необхідні інструменти для використання своєї економічної, гуманітарної, політичної та дипломатичної сили для просування європейських інтересів та цінностей у всьому світі, водночас поважаючи конкретні інтереси держав-членів у сфері зовнішніх справ. Через роль, яку ЄС мав намір відігравати на глобальному рівні, Лісабонський договір також розглядає питання Спільної політики безпеки та оборони, визнаючи, що вона є невід'ємною частиною Спільної зовнішньої та безпекової політики. «Спільна політика безпеки та оборони є невід'ємною частиною спільної зовнішньої та безпекової політики [10]. Вона забезпечує Союз оперативними можливостями, заснованими на цивільних та військових засобах. Союз може використовувати їх у місіях за межами Союзу для забезпечення підтримки миру, запобігання конфліктам та зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. Виконання цих завдань базується на можливостях, наданих державами-членами. Установа, про яку йдеться в Договорі та яка безпосередньо сприяє реалізації Спільної політики безпеки та оборони - це Європейське оборонне агентство, яке є установою під керівництвом Ради, а участь у ньому є добровільною [4]. Обов'язки Агентства включають допомогу у визначенні потреб держав-членів у потужностях; сприяння гармонізації закупівель, а також оборонних досліджень; сприяння визначенню та впровадженню необхідних заходів для зміцнення промислової та технологічної бази оборонного сектору. Договір розглядає чотири актуальні питання подальшої еволюції європейської політики безпеки та оборони: розширення спектру місій;

положення про солідарність; положення про взаємну оборону; постійне структуроване співробітництво. Порівняно з попередніми договорами, Лісабонський договір не замінює, а підтверджує зобов'язання Амстердамського договору, які визначають спільну оборону, розширюючи обсяг та охоплення місій за рахунок місій типу Петерсберзьких завдань (Petersberg tasks) (визначені в 1997 р. і пов'язані із антикризовим управлінням безпекою та обороною) [9]. Таким чином, окрім гуманітарних рятувальних та миротворчих місій або місій з врегулювання криз та підтримання миру, запроваджених в Амстердамі, цього разу європейська безпека також була спрямована на спільні операції з роззброєння, підтримку третіх країн у боротьбі з тероризмом та реформи в секторі безпеки, місії, що виконуються бойовими силами. Лісабонський договір включає військові консультації, допомогу та постконфліктну стабілізацію, підкреслюючи, що всі ці місії можуть сприяти боротьбі з тероризмом, включаючи підтримку, що надається третім країнам у боротьбі з тероризмом на їхній території.

Можемо констатувати, що підхід ЄС стосовно політики у сфері безпеки та оборони у період 2003-2009 рр., визначений у Європейській стратегії безпеки «Безпечна Європа в кращому світі» характеризується як початок проактивної інтеграції на міжнародну арену в площині просування багатостороннього підходу до міжнародного порядку та м'якої сили позитивних переваг від курсу на дотримання європейських цінностей в середовищі в сусідніх регіонів. При цьому, підписання Лісабонського договору 2009 р., пов'язано із започаткуванням Спільної політики безпеки та оборони та передбачає певну інституціоналізацію її реалізації на рівні ЄС.

Другим етапом еволюції стратегічних підходів ЄС стосовно реагування на загрози у сфері оборони є створення курсу на зміцнення позицій ЄС та посиленні інституціоналізації (2010-2021 рр.).

З урахуванням зовнішніх змін (Арабська весна, події, військове вторгнення РФ та анексія АР Крим та окремих територій Донбасу, яке почалося в 2014 р. тощо) на рівні ЄС було визнано потребу зміни існуючою Спільною політикою

безпеки та оборони. К липні 2016 року Європейська Рада в Брюсселі ухвалила абсолютно нову Глобальну стратегію зовнішньої та безпекової політики ЄС (EUGS), яка отримала назву Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа. Документ свідчить про те, що ЄС усвідомив свої безпосередні геополітичні небезпеки. Вказаний документ передбачав: стратегічну автономію (заохочення ЄС діяти автономно за необхідності, залишаючись при цьому у взаємодії з такими партнерами, як НАТО); інтегрований підхід до управління обороною, який поєднує політичні, економічні та гуманітарні інструменти для врегулювання конфліктів та криз; підвищення стійкості системи оборони ЄС, обумовлене орієнтиром на побудову сильніших держав і суспільств у регіонах, що оточують ЄС (Схід і Південь), для подолання нестабільності; підвищення інституціоналізації системи оборони ЄС, зосереджене на зміцненні можливостей, включаючи запуск Постійного структурного співробітництва (PESCO) для посилення військової співпраці.

Постійне структуроване співробітництво (PESCO) відіграє вирішальну роль у просуванні європейської інтеграції в галузі оборони. Засноване у 2017 році, PESCO охоплює 26 з 27 держав-членів ЄС (крім Мальти), зосереджуючись на розвитку колективних оборонних можливостей, координації інвестицій та покращенні оперативної сумісності національних збройних сил. Вказане партнерство функціонує і на даному етапі, наразі розробляється 66 проєктів, що охоплюють такі сфери, як навчання, наземна, морська, повітряна оборона та кіберзахист. Цілі PESCO включають поступове збільшення витрат на оборону та посилення можливостей швидкої мобілізації військових підрозділів без створення постійних сил. У кінці 2024 р. були ухвалені ініціативи стосовно зміцнення даної структури, адаптацію її до нової геополітичної реальності та забезпечення підтримки її можливості ефективно реагувати на поточні та майбутні виклики безпеці [5]. Ці ініціативи щодо скоординованої європейської оборони мають фундаментальне значення для держав-членів, оскільки вони посилюють оборонні можливості як на національному, так і на регіональному рівнях, роблячи Європу більш згуртованою та стійкою.

Також у червні 2017 р. було створено Європейський оборонний фонд (EDF), що обумовило початок використання бюджету ЄС для спільного фінансування оборонної співпраці. Депутати Європарламенту погодилися фінансувати цей флагманський інструмент з бюджетом у розмірі 7,9 мільярда євро в рамках довгострокового бюджету ЄС (2021-2027 рр.) [6].

Окрім вказаного в рамках другого етапу впровадження політики безпеки та оборони ЄС було посилено співпрацю з НАТО щодо проєктів на території всіх країн-учасниць ЄС (включаючи кібербезпеку, спільні навчання та боротьбу з тероризмом).

Потрібно звернути увагу на створення такої інституції як Служба військового планування та проведення операцій (MPCC), яка була створена у 2017 р. для виконання функцій структури командування та управління, а також для нагляду за військовими навчальними та допоміжними місіями.

Третій етап еволюції стратегічних підходів ЄС щодо реагування на загрози у сфері оборони – це програмне визначення посилення заходів оборони та підвищення готовності до реагування на загрози (2021-2025 рр.).

За результатами структурованого діалогу між державами-членами ЄС, інституціями ЄС та експертами, а також на основі комплексного аналізу загроз, здійсненого розвідувальними службами 27 держав-членів ЄС, протягом листопада 2021 р. було представлено початковий текст Стратегічного компаса. Наступні версії тексту даного документу обговорювалися у лютому та березні 2022 р., щоб відобразити дебати між державами-членами та врахувати пакет документів Комісії від 15 лютого щодо оборони та космосу, а також останні міжнародні події, включаючи, зокрема, військову агресію Росії проти України.

Щоб намітити курс ЄС в умовах нових загроз та викликів у сфері безпеки та оборони невдовзі після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну, Рада ЄС на своєму засіданні 21.03.2022 р. схвалила Стратегічний компас безпеки та оборони. Вказаний програмний документ включає амбітний план дій щодо зміцнення політики безпеки та оборони ЄС до 2030 року. Як зазначено у стратегічному документі, Стратегічний компас безпеки та оборони охоплює всі

аспекти політики безпеки та оборони та структурований навколо чотирьох стовпів: дії, інвестування, партнерство та захист. У документі чітко зазначено, чого бракувало в попередніх стратегічних документах ЄС. Він визначає чіткі цілі ЄС у сфері безпеки та оборони, засоби їх досягнення та конкретні часові рамки, за якими можна вимірювати прогрес. Стратегічний компас безпеки та оборони надає можливість запобігти перешкодам, які занадто довго стримували зовнішню політику ЄС. З огляду на повернення силової політики, що характеризується посиленням транзакційності, зміною партнерств, використанням економічних взаємозалежностей як зброї, гібридною війною та нападами на глобальні товари, документ визнає необхідність більш комплексної оборони Європи, що є передумовою для комплексної концепції безпеки.

Хоча ЄС продовжуватиме підтримувати діалог, спрямований на багатосторонні рішення, цілком очевидно, що Союзу потрібно зміцнити свої оборонні та експедиційні можливості й інвестувати в нові технології, щоб мати змогу підтримувати дипломатію силою, коли це необхідно. У цьому контексті в Стратегічному компасі безпеки та оборони зазначається, що для того, щоб мати змогу діяти швидко та рішуче у разі кризи – спільно з партнерами, де це можливо, та самостійно, коли це необхідно, ЄС розвиватиме потужний потенціал ЄС для швидкого розгортання з персоналом до 5000 осіб для дій у різних типах криз. Ключове завдання в даному напрямку - залучення коштів, необхідних для досягнення рівня амбіцій. Дослідники [12; 3] вказують на те, що вказана ініціатива на момент її ухвалення поступово втрачала свою актуальність і навіть на рівні визначеного потенціалу була недостатньо реалістичною. А саме, через те, що Служба військового планування та проведення операцій (МРСС) не мала відповідного злагодження та готовності до реагування на загрози, з огляду на нестачу людських ресурсів, обладнання та засобів зв'язку.

Четвертий етап еволюції – це створення стратегічних програмних документів, пов'язаних із переозброєнням та активізацією оборонної промисловості в контексті зростаючих загроз військового та гібридного характеру (з 2025 по нинішній час). На рівні ЄС було розроблено та ухвалено

Білу книгу з європейської оборони та План переозброєння Європи – Готовність 2030 [8]. Біла книга пропонує рішення для зміцнення оборонної промисловості шляхом усунення важливих прогалин та забезпечення довгострокової готовності. Вона також пропонує способи для держав-членів залучення значних інвестицій в оборону, закупівлі необхідного обладнання та підтримки зростання галузі з часом. Зазначеним документом визначено новий фінансовий інструмент, який допоможе країнам інвестувати в ключові оборонні сфери, такі як протиракетна оборона, безпілотники та кібербезпека. Кошти будуть залучені на ринках капіталу та розподілені зацікавленим державам-членам на вимогу, на основі національних планів. Дорожня карта вказаного документу визначає чіткі цілі та етапи досягнення оборонної готовності до 2030 р., серед ключових пропозицій розвитку у вказаній сфері чотири флагманські проекти: Східне флангове спостереження, Європейська ініціатива щодо оборони від безпілотників, Європейський повітряний щит та Європейський космічний щит [8].

Представлений програмний документ містить достатньо чіткі цілі та завдання, за допомогою яких вони можуть бути виконані. При цьому, його ефективність залежатиме від здатності країн-учасниць активно реалізувати всі програмні аспекти та від їх готовності до спільних дій у сфері розвитку оборонної промисловості, кіберструктур та інших інституцій у області захисту критично важливої інфраструктури.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Наприкінці дослідження можемо зазначити, що процес еволюції стратегічних підходів ЄС до реагування на загрози у сфері оборони Європи, який було розпочато на початку XXI ст. досі знаходиться у стадії трансформації, і він в перспективі буде змінюватись залежно від зовнішніх впливів і внутрішнього розвитку (в тому числі в контексті подальшої інтеграції нових країн-учасниць). Визначені еволюційні етапи даної категорії включають, зокрема: 1) період 2003-2009 рр., пов'язаний із початком розвитку стратегічної культури та курсу ЄС у сфері оборони; 2) створення курсу на зміцнення позицій ЄС та посиленні інституціоналізації (2010-2021 рр.); 3) програмне визначення посилення заходів

оборони та підвищення готовності до реагування на загрози (2021-2025 рр.); 4) створення стратегічних програмних документів, пов'язаних із переозброєнням та активізацією оборонної промисловості в контексті зростаючих загроз військового та гібридного характеру (з 2025 по нинішній час). Представлені етапи еволюції стратегічних позицій ЄС стосовно реагування на загрози у сфері оборони розвивались з урахуванням інтеграції ЄС на глобальну арену оборони та оборонної промисловості, в умовах позицій інших глобальних політичних акторів (США, Китаю), перегляду вагомості РФ як джерела потенційної небезпеки для Європи і в рамках партнерства в НАТО.

Нинішні зовнішні впливи у сфері безпеки та оборони, висока залежить від партнерства із США свідчать про важливість подальшої оптимізації оборонної стратегії ЄС та потребу реалізації спільних дій щодо впровадження програмних аспектів останнього стратегічного документу (Білої книги з європейської оборони та План переозброєння Європи – Готовність 2030).

Можна припустити, що серед наступних етапів розвитку стратегії оборони ЄС можуть виступати такі напрями, а саме: створення інституціональних, нормативно-правових, організаційних, кадрових та навчальних умов для підвищення ефективності оборонної промисловості та сектору кібербезпеки на рівні країн-учасниць та у партнерстві із третіми країнами (в тому числі Україною, Туреччиною, Молдовою, Казахстаном тощо); залучення приватних інвесторів для зміцнення фінансового потенціалу конкурентоспроможних виробництв у сфері оборонної промисловості; створення консультаційних центрів на території країн-членів ЄС стосовно оптимальної адаптації спільних програмних засад розвитку у сфері оборони.

Перспективами подальших наукових досліджень виступають наукові розвідки за напрямками адаптації програмних аспектів у сфері протидії загрозам у сфері оборони до положень національних законодавств та визначення нових принципів спільних дій у вказаній галузі.

Література

1. Balla E. European Security Strategy in the 21st Century: The Blair Doctrine Revisited. *Athens Journal of Social Sciences*. 2017. Vol. 4 (4). P. 399-412. <https://doi.org/10.30958/ajss.4-4-4>
2. Berchev Daniel. The Past and the Future of European Union Strategic Culture and Thinking in the Field of Security and Defense. *Security & Defense*. 2024. Vol. 1. P. 25-49. 10.70265/JNYP4464.
3. Blockmans S. The EU's Strategic Compass: A Guide to Reverse Strategic Shrinkage? International Centre for Defence and Security. 2022. URL: <https://icds.ee/en/the-eus-strategic-compass-a-guide-to-reverse-strategic-shrinkage/>
4. Caraza Lehaci O., Iordache C. New regulations of the Lisbon-2009 Treaty on the Common Security and Defence Policy with an impact on National Security. *Bulletin of "Carol I" National Defence University*. 2020. Vol. 9(2). P. 85-89.
5. Chiusa S., Fedrigo L. Redefining European Defense: EU Security Policy in the Trump Era. *Geopolitical Monitor*. 2025. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/redefining-european-defense-the-evolution-of-eu-security-policy-in-the-trump-era/>
6. Defence: how the EU is boosting its security. European Parliament. 2025. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20190612STO54310/defence-how-the-eu-is-boosting-its-security>
7. Hoijtink M., Muehlenhoff H. The European Union as a Masculine Military Power: European Union Security and Defence Policy in 'Times of Crisis'. *Political Studies Review*. 2020. Vol. 18 (3). P. 362–377. <https://doi.org/10.1177/1478929919884876>
8. Introducing the White Paper for European Defence and the ReArm Europe Plan- Readiness 2030. European Commission. 2025. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/white-paper-european-defence-readiness-2030_en
9. Koutrakos P. The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon. *Swedish Institute for European Policy Studies*. 2017. Rep. 3. URL: https://sieps.se/media/cycixsce/the-european-union-s-common-foreign-and-security-policy-after-the-treaty-of-lisbon-2017_3.pdf

10. Reis João. Analyzing the European Union's CSDP and the evolution of European security and defense training at the ESDC: prospects and pathways. *Defence Studies*. 2024. Vol. 25. P. 1-29. DOI: 10.1080/14702436.2024.2417959.
11. Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World. Council of the European Union. 2008. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf
12. Withney N. The EU's Strategic Compass: Brand new, already obsolete. European Council on Foreign Relations. 2022. URL: <https://ecfr.eu/article/the-eus-strategic-compass-brand-new-already-obsolete/>

References

1. Balla, E. (2017), "European Security Strategy in the 21st Century: The Blair Doctrine Revisited", *Athens Journal of Social Sciences*, vol/ 4 (4), pp. 399-412. <https://doi.org/10.30958/ajss.4-4-4>
2. Berchev, D. (2024), "The Past and the Future of European Union Strategic Culture and Thinking in the Field of Security and Defense", *Security & Defense*, vol. 1, pp. 25-49. 10.70265/JNYP4464.
3. Blockmans, S. (2022), "The EU's Strategic Compass: A Guide to Reverse Strategic Shrinkage?", *International Centre for Defence and Security* [Online], available at: <https://icds.ee/en/the-eus-strategic-compass-a-guide-to-reverse-strategic-shrinkage/> (Accessed 13 March 2026)
4. Caraza Lehaci, O. and Iordache, C. (2020), "New regulations of the Lisbon-2009 Treaty on the Common Security and Defence Policy with an impact on National Security", *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, vol. 9(2), pp. 85–89. <https://doi.org/10.12753/2284-9378-20-24>
5. Chiusa, S., Fedrigo, L. (2025), "Redefining European Defense: EU Security Policy in the Trump Era", *Geopolitical Monitor*, [Online], available at: <https://www.geopoliticalmonitor.com/redefining-european-defense-the-evolution-of-eu-security-policy-in-the-trump-era/> (Accessed 13 March 2026)
6. European Parliament (2025), "Defence: how the EU is boosting its security", available at:

<https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20190612STO54310/defence-how-the-eu-is-boosting-its-security> (Accessed 13 March 2026)

7. Hoijtink, M. and Muehlenhoff, H. (2020), “The European Union as a Masculine Military Power: European Union Security and Defence Policy in ‘Times of Crisis’”, *Political Studies Review*, vol. 18(3), pp. 362–377. <https://doi.org/10.1177/1478929919884876> (Accessed 13 March 2026)

8. European Commission (2025), “Introducing the White Paper for European Defence and the ReArm Europe Plan- Readiness 2030”, available at: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/white-paper-european-defence-readiness-2030_en (Accessed 13 March 2026)

9. Koutrakos, P. (2017), “The European Union’s Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon”, *Swedish Institute for European Policy Studies*, [Online], vol. 3, available at: https://sieps.se/media/cycixsce/the-european-union-s-common-foreign-and-security-policy-after-the-treaty-of-lisbon-2017_3.pdf (Accessed 13 March 2026)

10. Reis, João. (2024), “Analyzing the European Union’s CSDP and the evolution of European security and defense training at the ESDC: prospects and pathways”, *Defence Studies*, vol. 25, pp. 1-29. DOI: 10.1080/14702436.2024.2417959.

11. Council of the European Union (2008), “Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World”, available at: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf (Accessed 13 March 2026)

12. Withney, N. (2022), “The EU’s Strategic Compass: Brand new, already obsolete”, European Council on Foreign Relations [Online], available at: <https://ecfr.eu/article/the-eus-strategic-compass-brand-new-already-obsolete/> (Accessed 13 March 2026)

Отримано редакцією журналу / Received: 14.03.26

Прорецензовано / Revised: 17.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26